
JOSEP MARTINES

**EL DICCIONARIO VALENCIANO
DE JOSEP PLA I COSTA: ENTRE
LA DESCURANÇA I EL PURISME**

---

(1) Josep Pla i Costa (*1817) [?] – + 1890, l'Olleria, la Vall d'Albaida) és un personatge que atrau la nostra atenció: propietari de vinyes i productor important de vi, presumpte advocat, arqueòleg per afició, i home d'inquietuds culturals i científiques reflectides en una dotzena llarga de quaderns d'apunts. Aquests quaderns ens el presenten com a lector de poetes romàntics, d'Escolano i de llibres d'història natural i de geografia, i col·leccionista d'articles de premsa de temàtica diversa, d'acudits i de *chascarrillos*. Vegeu Martines (1990, 1991*).

(2) Vegeu Martines (1990, 1991a, 1991b).

(3) Hi ha una primera versió escrita per una altra mà (per ara anònima) i que Josep Pla va corregir minuciosament. Hi ha, després, una segona versió ja redactada pel nostre autor i també farcida de correccions. Finalment, tenim el tercer manuscrit de l'obra amb aparença de definitiu. El diccionari supera en total les 4400 entrades; els tres manuscrits són d'un format 21 × 16 cms, amb 222, 169 i 262 pàgines cadascun.

El viatge per l'oceà dels nostres diccionaris és una aventura –si em permeteu dir-ho així– engrescadora, excitant i, fins i tot, arriscada. En aqueixes llargues llistes de mots no són rars ni els tresors, ni els paranys decidits a fer-nos la traveta, ni tampoc les sorpreses. Aquest *Diccionario Valenciano (DVal)* de Josep Pla i Costa¹ és justament això: una capsa de sorpreses dins la lexicografia valenciana del segle passat. Es tracta d'una obra amb característiques particulars que ens obliguen a considerar-la un cas a part, malgrat els deutes i les relacions evidents amb les fonts.

Ja he provat de descriure en altres llocs algun d'aqueixos trets diferencials.² Ací em limitaré a recordar-los per prendre'ls com a punt de referència en aquesta reflexió sobre la manera de treballar i els criteris que van guiar Josep Pla en la redacció del *DVal*:

- Ens trobem davant una obra inèdita fins ara. Ens ha arribat en tres redaccions manuscrites que són resultats de tres etapes d'elaboració successives.³
- Els tres manuscrits van plens de correccions que deixen al descobert els dubtes, les vacil·lacions i les preferències de l'autor.
- El lèxic recollit en l'obra és, sobretot, lèxic bàsic dins els àmbits de la vida quotidiana en un medi fonamentalment rural. *L'ésser humà* (el cos, accions,

postures, malalties...), *la natura* (animals de terra, ocells, arbres i fruits, les aïnes i les faenes del camp...), *l'habitatge* (tipus i parts de la casa, objectes i accions de la casa...), *oficis i aïnes diverses, l'oratge, la mar i el món mariner* (la navegació, les embarcacions, la fauna marina...) són alguns del camps semàntics més rics del *DVal*.

- El valencià de Pla és viu i popular; en canvi, no és gens espontani el castellà que fa servir en les equivalències espanyoles. És un castellà de llibre.⁴ Josep Pla no té un domini gaire bo d'aqueixa llengua. Alguna transcripció sessejant o «quequejant» i més d'un calc semàntic en són bona prova.
- Josep Pla segueix un mètode de treball que el distancia de l'observable en altres lexicògrafs valencians del s. XIX. Degué treballar sobre la primera versió del text, corregint-la i ampliant-la amb material que prenia del seu propi bagatge, d'altres diccionaris bilingües⁵ i, probablement, també del *Diccionario de la lengua española* de la *Real Academia*. El diccionari espanyol és, doncs, una font més, no el model que pretenia imitar. Això l'allunya de lexicògrafs com Escrig o Llombart, autors d'obres fetes a imatge del *Diccionario* de l'*Academia*: intenten donar un equivalent en català per a cada entrada d'aqueix diccionari. Aquesta dèria els du a produir textos ben gruixuts, encara que això signifiqui la introducció de més d'un desgavell.
- L'autor del *DVal* recorre a una estratègia diferent perquè les motivacions també devien ser diferents: Pla, home inquiet que ompli el seu lleure amb la redacció d'una bona colla de quaderns d'apunts on sistematitza les seues diverses lectures, redacta un altre quadern que li serveix com a mitjà d'autoaprenentatge, de sistematització del castellà. Això ens ajudarà a entendre el mètode de treball i els criteris que l'autor segueix en la confecció de l'obra.

DESCURANÇA I PURISME

Els tres manuscrits en què ens ha pervingut el *DVal* són testimonis eloqüents del procés de redacció de l'obra. El lector d'avui en té prou a fullejar els tres textos posats en paral·lel per a córrer per damunt del temps i poder assistir a l'elaboració pacient i tossuda del diccionari. L'observació de les correccions, dels afegits, de les paraules ratllades i de les grafies substituïdes pot donar informació que supleixca el pròleg absent en els papers de Josep Pla i Costa.

La major part dels mots inventariats en el *DVal* provenen d'altres obres més o menys identificables. Pla fa servir les fonts que li devien ser més immediates. Això sí

(4) Com ja ho fan veure COLÓN & SOBERANAS (1985:168) de Lamarca.

(5) Fonamentalment dels diccionaris de Lluís Lamarca (1842), de Josep Escrig (1851) i, potser, de l'inèdit de mossén Tomàs Font i Piris.

(i vet ací el valor més gran d'aquest diccionari), adapta, oblida, canvia, tradueix, amplia, escurça, afig, corregeix sense gaire por tot allò que no s'ajusta als seus criteris. Quins?

Recordem les motivacions de l'obra a què al·ludíem adés: reflexionar, en definitiva, aprendre espanyol i, alhora, satisfer l'interés intel·lectual per la llengua pròpia, del mateix caire que l'observable en els altres escrits de l'autor. Aquest doble objectiu condiciona, ja ho hem dit, el procés d'elaboració del text i els criteris que Pla hi aplica: d'una banda, aquell gust pel treball minuciós, pel detall, per l'ordre i la precisió que observem en els altres treballs de Pla,⁶ es reflecteix ací en una actitud qualificable de selectiva, de primmirada, i ara-i-adés quasi purista. Però alerta: aquest primmirament o, si voleu, purisme, no obeeix a uns paràmetres comparables als nostres. Pla no segueix cap regla preestablida que no siga, en general, el desig, bé intuïtiu bé conscient, de reflectir una parla o la realitat lingüística sotmesa a variació. Això explica les contínues, gairebé, obsessives correccions que fa al text, la recollida de variants i de sinònims d'un mateix mot o la desobediència a les fonts, més que sovintejada.

De l'altra banda, el fet que la llengua pròpia no siga l'objecte real d'estudi, la converteix en una simple aïna per a aprendre, per a definir o per a identificar l'espanyol; l'entrada en català és un mer referent del mot castellà. Així doncs, hi ha sovint proves d'una actitud laxa, més arreu, més descurada que contrasta amb el primmirament a què acabem de referir-nos.

Es tracta d'una mena d'*esquizofrènia* metodològica de mal adobar, però present, sens dubte, al llarg del text:

Una certa descurança

1. Se sol retraure als nostres lexicògrafs del XIX (o d'abans) l'ús d'una ortografia acastellanada. Hi ha qui hi veu, amb raó (però no amb *tota la raó*), un símptoma de claudicació davant l'avanç de l'espanyol. Bastarà recordar la declaració antològica de Lamarca (1839:VIII):

Debo advertir por último que la dificultad con que veo que se leen ya los libros valencianos escritos en ortografía lemosina, me ha convencido de que es llegado el tiempo de variarla, acomodándola a la pronunciación castellana: por esta razon escribo *pucha*, y no *puja*; *pruñó*, y no *prunyó*; *fach*, y no *faig*.

Aquesta claudicació no s'ha d'explicar sempre com a mostra d'una voluntat conscient de castellanitzar l'idioma. No sempre hi ha aqueixa mala fe que Lamarca expressa tan clarament. I és que no podem oblidar el context en què ens movem: la

(6) Tots ben ordenats, datats, amb la referència exacta de la font i amb un índex per a poder-los localitzar ràpidament.

ruptura i la pèrdua de la tradició ortogràfica, i l'arraconament de la llengua als usos menys formals havien privat als nostres autors («mala o bona fe» a banda) del sistema ortogràfic propi. El castellà, com en tantes altres coses, és el punt de referència.

Pla no se n'escapa, d'aquesta *claudicació*; per exemple:

1.1. Els nostres manuscrits no fan distinció entre /s/ i /z/. Hi ha un desgavell considerable en la transcripció de totes dues consonants. La mà redactora juga amb les lletres *c* (davant *e* i *i*) i *s*, i ho fa amb moltes vacil·lacions.⁷ Hi ha, a més a més, un oblit absolut de les grafies tradicionals *ç* i *ss*.

1.2. Pla empra el dígraf *ch* per a representar les africades palatals sordes i sonores. Atesos la procedència geogràfica de l'autor i l'absència de betacisme, aquesta simplificació ortogràfica no ens pot dur a inscriure el *DVal* dins la variant apitxada. El nostre autor es limita a seguir el model ortogràfic d'algunes de les seues fonts, el mateix que domina en la premsa o en la producció teatral més popular i coneguda de l'època. De tota manera, en aquest punt el trencament amb la tradició ortogràfica no és absolut en el conjunt del text; n'hi trobarem alguna recialla sobretot en A. En la versió C, s'adverteix la substitució (encara que no sistemàtica) de les grafies conservadores per *ch*.⁸

a) Amb el dígraf final *-ig*:

Bolig (*Bol, de bolig* -A- / *Bol, de [bolix]<bolig>* -B- / *Bol, de bolich, mar* -C-; *Bolig* -A, B- / *Bolich, mar* -C-; *Plegar, les cordes del bolig ó les cordes y cables en les maniobres* -A, B- / *Plegar les cordes del bolich, ó les barques en alguna maniobra, naut.* -C-).

Carreig (*Carreig, de* -A, B- / *Carrech, de* -C-).

Escabeig.

Faig {*Haya*} -A-.

Lleveig (*Vent garbí o lleveig* -A, B-; *Vent lleveig* -B-).

Raig de sol (*Raig de sol* -A, B- / *Rall de sol* -C-).

Rebuig (*Rebuig* -A, B- / *Rebuch* -C-).

Roig (*Arrós roig; Pebre roig; Pellúc* -A- / *Pellúc ó pell d'arrós* -B- / *Pellúc, ó pell de arros roig* -C-; *Pimentó roig; Rescaldada* -A- / *Rescaldada, fer-se roig per afrontat* -B, C-; *Roig, home*).⁹

Safareig.

Serruig.

Solraig (*Solraig* -A, B- / *Solrach* -C-).

(7) L'empremta del castellà es fa evident, a més, en l'ús de *z* com a representació de *[s]* en casos en què l'equivalent castellà en du -o n'hauria de dur [i]- per representar [θ]: *Arroz, Arrozar, Calzar, Erizar, Esmuzar, Hortaliza, Ploviznar, Provediz...*

(8) Reproduïm ací els exemples segons la grafia original del text. Les lletres majúscules A, B o C indicaran si una entrada apareix en la primera (A), en la segona (B) o en la tercera (C) redacció del diccionari. Si després d'una referència no apareix cap d'aquestes majúscules, això voldrà dir que l'entrada és en les tres versions i sense cap variació remarkable.

Fem servir els signes < > i [ ] per a marcar allò que l'autor afegí o ratlla, respectivament. Quan cal, ressenyem entre claus ({ }) l'equivalent castellà que dóna Pla.

(9) Però: *Rocha, enfermetat del blat; Rochura; Blat rochal.*

b) Algun cas de g o j com a [dʒ] seguida de e i i:

Algeps (*Grapat, de morter ó [alcheps]<algeps> que cab en el palustre o paleta -A- / Grapat de morter ó alcheps que cab en lo palustre ó paleta -B, C-*).¹⁰

Camarroja (*Chicória <Camarrocha> -B- / Chicoria ó camarroja -C-*).¹¹

Fugir (*Fanc, fugir del fanc y pegar en lo tarquim -A- / Fanc, fugir del fanc y caure en lo tarquim -B- / Fanc, fuchir del fanc y pegár en lo tarquim -C-*).¹²

Gent (*Rogle de gent -A, B- / Rogle de chent -C-; Rogle, fer lo apartant gent -A- / Rogle, fer-lo apartant chent -C-*).¹³

Germá de llet -A, B-.

Gineta (*Gineta V. Fuchina -A, B-*).¹⁴

Girar (*Barra, ullera per-a girar la mola dels molins -A- / Barra, ullera per-a girar la mola dels molins -B, C-*).¹⁵

Llegítim (*Fill de llegítim matrimoni -C-; Fill enchendrat fora del llegítim matrimoni -C-*).

Lonjítuts (*Relonche de lonjítuts -C-*).¹⁶

(10) Però: *Alcheps -B-; Alcheps en pedra; Alcheps, grapat de; Alchepsar; Alchepser; Alchepseria; Alchepsót.*

(11) Però: *Camarrocha o chicoria.*

(12) *Vent, pendre vent per fuchir -A, C-*.

(13) Però: *Garúlla per chentada; Chentusa.*

(14) Però: *Fuchina ó chineta.*

(15) Però: *Clau, boltar-la -A, B- / Clau, chirar-la -C-; Chirasól*

(16) Potser caldria llegir aci una [X] d'inspiració castellana. Hi ha alguns casos en què aquest so és adaptat en [k]:

- *Aguilimoquili ó allimoque -A- / Agilimoquili, allimoque <especie de salsa ó pebre para [los] <els> guisados> -B- / Agilimoquili, allimoque: especie de salsa ó pebre para els guisados -C-*.

- *Caramillo ó jaramillo -A- / Caramillo ó jaramillo <, flauta primeta> -B-*. Amb *jaramillo* per ultracorrecció.

- *Teque manéque.*

(17) El trobem alguna volta en la versió *B*, però ratllat i reemplaçat per *ch*.

c) Un cas de x final amb valor de [tʃ], encara que corregit:

Bolix (*Bol, de boig -A- / Bol, de [bolix]<bolig> -B- / Bol, de bolich -C-*).

d) L'element *tch* és el més característic en les solucions gràfiques que proposa el nostre text per a l'africada. En la primera redacció del diccionari, apareix en la transcripció del mot *mig* i derivats, encara que no d'una manera sistemàtica; Pla el substitueix per *ch* en les versions *B* i *C*.¹⁷ Aquesta grafia no és desconeguda en la història de la nostra ortografia per a representar l'africada sorda:

Mitch (*Botí, mitch -A, B-; Dit, del mitch -A- / Dit del mich -B, C-; Lo que está pared en mitch -A, B- / Paret en mich, lo q'está -C-; Pared en mitch -A- / Paret en mich -B, C-; Rostir poc o mitch -A, B- / Rostir, poc o mich -C-; Siment, mitch -A- / Siment mich -B, C-*).

Mitcha (*Mitcha caña -A-; Mitcha estar, á micha requesta -A-; Pared de mitcha rachóla -A- / Paret de micha rachola -B- / Pared de micha rechola -C-; Requesta, á mitcha -A, B- / Requesta, á micha -C-*).

Mitchan (*Rostir poc o á mitchan -A- / Rostir, poc o michan -C-*).

Mitchana (*Safa mitchana -A- / Safa [, ó platera michana] <platera> -B- / Sáfa ó platéra -C-*).

Mitchans (*Mitchans de arros -A- / Michans de arrós -B, C-*).

Mitchansér (*Mitchansér -A- / Michanser -B, C-*).

Mitcher (*Mitcher -A- / Michér -B, C-*).

Mitchera (*Paret mitchera -A, B- / Paret michéra -C-*).

1.3. Per a la transcripció ortogràfica de /ɲ/, l'ús de *ny* es redueixen a:

Any (*Rastoble, any de* -A- / *Rastoble, añ* -B- / *Rastoble, añ de rastobles* -C-).
Però, *Añ passim*.

Llenya (*Aclarir, els abres* -A, B- / *Aclarir, els abres llevan los la llenya seca y ruin* -C-). Però, *lleña passim*.

2. Potser hauríem de retraure a Pla una certa descurança pel que fa a l'estructuració interna del *DVal* com a obra lexicogràfica:

• Hi trobem entrades dobles com ara:

- *Ambosta* -A- / *Ambosta* <*ó grapat en dos mans*> -B, C-.
- *Grapat en dos mans ó ambosta* -C-.

• O fins i tot, repetides:

- *Rodancheta de taroncha ó llima que se posa en lo vi per-a donar-li bon gust* -C-
{*Luquéte*}.

- *Trosét de taroncha ó llima qu'es posa en lo vi per-a que li done gust* -C-
{*Luquéte*}.

- *Animal de la pota badá* -C- {*Patihendido*}.

- *Pota badada, animal de* {*Patihendido*}.

• L'autor tendeix a concentrar en una mateixa entrada les diverses formes o sinònims d'un mot, o a remetre d'una variant a una altra.¹⁸ Tot i així, no és estranya al *DVal* la dispersió d'aqueixes variants:

- *Aixabegó* -C-.

- *Eixabegó*

- *Asordar*.

- *Axordar* -A- / *Aixordar* -B, C-.

O l'existència de petits desajustaments com aquests:

- *Rugues V. Boches*, però: *Boches ó rugues en la roba* -A, B-.

- *Marrasá V. Coltell* -A- / [*Marrasá o ganiveta*] *V. Coltell* -B-; no hi ha, però, cap entrada *coltell* sinó *Coltréll* -A- / *Coltréll*, <*especie de astral para tallar lleña*> -B- / *Coltiell*, <*especie de estral para tallar lleña*> -C-.

- *Fusar V. Fostar* -A- / *Fusar*, <*fer clots*> *V. Fostar* -B- / *Fusar*, <*fer foso*> *V. Fostar* -C-; l'autor no s'adona que ha corregit ja en *B fostar* per *fusar*: *Fostar el porc* -A- / *Fusar, el porc* -B, C-.

(18) Vegeu per exemple: *Cólna ó cóna* -A- / *Cólna ó cóna* <*ó corja*> -B, C-; *Cona V. Cólna* -A, B-. Com s'hi pot comprovar, Pla procura suprimir en C aqueixes remissions i recorre a un sistema més econòmic.

• Pla incideix sobre aquests petits problemes i, com veurem més avant, prova resoldre'ls. De tota manera, hem de reconèixer que el *DVal* no és una obra on el lector mitjà pugua aclarir els dubtes ràpidament i eficaçment.

Un cert purisme

Pararem esment en entrades on s'intueixca aqueix desig de reproduir sobre el paper realitzacions pròpies, conegudes, castisses.

(19) A fi de comprovar on arriba l'aportació de Pla i caracteritzar més objectivament el context lingüístic en què ens movem, cal tenir presents els diccionaris valencians més immediats que el nostre autor podria haver tingut a l'abast: des de Ros (1739) fins a Escrig (1851). Això no obstant, els nostres punts de referència seran predominantment l'obra de Lamarca (1842) i la d'Escrig (1851).

Encara que Pla (mort el 1890) no degué poder fullejar l'obra de Llobart (començada a publicar el 1887), almenys sencera, no convé deixar de banda aquest diccionari; el text de Llobart ens pot servir com a via indirecta per a acostar-nos a l'inèdit de Font i Piris: recordem que Llobart va incorporar aqueix material i que, potser, també Pla hi va tenir accés.

És sabut que el diccionari de Sanelo ha romàs inèdit fins a l'edició que en va fer Gulsoy el 1964; de tota manera, és convenient tenir-lo en compte: Sanelo era nascut a Xàtiva, a la Costera, a dues passes de la Vall d'Albaida.

Fem servir les abreviatures següents: *R*, (Ros, 1739), *R*₂ (Ros, 1763), *Sa* (Sanelo, *1760±1827), *La* (l'edició de 1842), *Es* (Escrig, 1851), *Fo* (Font i Piris, *1772±1853), *Res* (Rosanes, 1864), *Ca* (Cabrera, 1868), *Ll* (Llobart, 1887).

(20) Ens limitem a esmentar-ne exemples il·lustratius i a comentar alguna variant que pugua resultar interessant.

1. Sovint Pla fa correccions o afeg variants gràfiques, fonètiques o, fins i tot, morfològiques a les inventariades en *A* o en les possibles fonts del text. En moltes ocasions aqueixes variants reemplaçen les transcrites inicialment. Això, és clar, ajuda a allunyar el *DVal* de les solucions presents en la lexicografia de l'època.¹⁹

1.1. *Correccions que afecten el vocalisme*. El *DVal* és un bon mitjà per a l'estudi de la variació en el vocalisme àton del valencià meridional. Heus-ne ací algunes mostres només de la parella [a]/[e]²⁰:

a) Són nombrosos els casos en què el text recull, des d'un primer moment, solucions diferents a les generals en la llengua comuna o a les observables en els repertoris lexicogràfics del XIX:

Balsemina. Derivat de *bàlsem* esperable en català a partir del llatí *balsāmu*. En *Es*: *Balsamador*, *Balsamánt*, *Balsamar*, *Balsamát*, *Balsámich*, *Balsamines*, *Bàlsem*, *Balsemera*; *Ll* recull *Balsamilla* i les entrades de *Es*.

Durelló (*Durelló* -A, B-). Els nostres diccionaris repleguen: *R*₂: *Durullò* *Vease Borrellò*; *Sa*: *Durullò*; *Ca*: *Durilló en les caballeries*; *Ll*: *Durilló* i *Durulló*.

Lleñeter. Hi ha *Llenyater* en *Es*, en *Ca* i en *Ll*.

Querena (*Querena* {*Quilla*}). Hi ha *Carenes* en *Es* i *carena* en *Ll*.

b) Cal remarcar aquelles entrades on corregeix o abandona la variant transcrita inicialment, deutora, potser, d'altres obres.

Asagador - Asegador (*Asagador* -A, B- / *Asegador* -C-).

Es recull *Açagador*, *hor*; *Ll* hi afeg *Asagador*, *Camí asagador*.

Brasquilla, brasquiller - Bresquilla (*Brasquilla*, *frut.* -C-; *Brasquiller*, *abre* -C-; *Bresquilla* -A, B- / *Brasquilla* -C). No trobem aquesta variant amb *a* en els diccionaris del valencians de l'època.

Búcaro - Búquero (*Búcaro* *V. Porró* -A, B-; *Tarrasa* -A- / *Tarrasa ó búquero* -B, C-). Ací deu haver actuat la pressió analògica del sufix *-ero/-er*.

Clavill - Clevill i derivats (*Clevill V. Badall* –A– / *Clavill V. Badall* –C–; *Clevill, fer-lo la paret ett* –A– / [*Clavill*] <*Clavillar-se*> [*Fer-lo* <la fusta o> *la paret ett* –B– / *Clavillar-se la fusta ó la paret* –C–). També: *Badall o clavill* i *Clevill*. En *Sa* hi ha *Clevill*; *Ca*: *Clevill*; *Es*: *Clavill* i derivats; *Ll*: *Clavill* i *Clevill*, i derivats.

Espatarrar-se - Espaterrar-se (*Espatarrar-se* –A, B– / *Espaterrar-se* –C–). Els diccionaris d'època no recullen aquesta variant amb *e*.

Febre - febra, i llebre - llebra (*Respondre a la febre* –A– / *Respondre a la febra* –B, C–; *Febra* –C–; *Febra, enfermetat* –C–; *Sesió de febra. I Carn de conill, llebre...* –C–; *Llebra* –A, B–). Els nostres diccionaris recullen: *R*₂: *Fèbra*; *Sa*: *Febra, Llebre i Llebra*; *F*: *Febra*; *Es*: *Febra* i *Llebre*; *Res*: *Febra* i *Llebre*; *Ll*: *Febra* i *Llebre*.

Porcater - Porqueter (*Porcater* –A, B– / *Porquetér* –C–). *Porcater* en *Es*.

Trechiner - Trachiner ([*Trachinér*] <*Trechinér*> –B– / *Trechinér* –C–). Només veurem la variant amb *e* en *Sa*, també amb vacil·lacions: *Traginer* (E, 133v,b); *Treginer* (E, 134v,a); *Traginers de carbó* (E, 134r,b); *Traginers* (D, 52r,b).

c) Afig variants sense suprimir les inventariades inicialment. I ho fa bé en una mateixa entrada, bé obrint un ítem nou en el lloc corresponent segons l'ordre alfabètic;²¹ a més a més, sovinteja la variació en l'ús de més d'una forma d'un mateix mot en els comentaris que acompanyen les paraules inventariades.

Anclusa - Enlusa (*Anclúsa* –A– / *Anclusa de ferrer ett* –B, C–; *Enluseta* –A, B–). Aquesta variant *enlusa* pressuposa una forma sonoritzada [*enlúza*] que permeta l'emudiment de *g*. Vegeu casos semblants en *R*₂ i en *F*: *eslai* per *esglair*, *eslaiar* per *esglaiar*, i *eslay*, respectivament. També en *Es*: *Acollir á un eclesiástich en alguna ilesia*; *Esláy V. Esgláy*; *Eslayarse V. Esglayarse, y derivados*; *Eslesia V. Esglesia*; *Eslesia (pendre) V. Esglesia (pendre)*; *Ilesia*.

Anuchar-se - Enuchar (*Anuchar-se*; *Enuchar* –A, B–).²² Vegeu com Pla acaba suprimint en *C* les variants amb *e* tant en aquesta entrada com en l'anterior.

Aixetar - Eixetar (*Aixetar* {*Desleir. Jetar, Ar.*} –A– / *Aixetar* {*Desleir. Jetar, Ar. <An.>*} –B– / *Aixetar ó desfér en aigua* {*Desleir. Jetar, p.ar.*} –C–; *Eixetar* {*Desatar*}). En la nostra lexicografia hi ha: *Sa*: *Axetar*; *La*: *Eixetar*; *Es*: *Aixetar, Eixetar*; *Ll*: *Aixetar, Eixetar*.

Rachola / Rechola i derivats (*Arrimadillo <de racholetes de manisa>* –A– / *Arrimadillo de racholetes de manisa* –B, C–; *Atóva* –A– / *Atóva, <rechola sinse coure>* –B, C–; *Enracholar*; *Llavar les racholetes, ó tauellls* –A, B– / *Llavar el piso* –C–; *Paret de mitcha rachóla* –A, B– / *Paret de mitcha rechola* –C–. *Racholetes de manises* –A, B– / *Racholes de manisa* –C–; *Teuladéta que es fa de rechóla damunt les parets, per-a preservar-les del aigua* –C–). Els nostres diccionaris es decanten per la solució amb *a*.

(21) Adés ja hem comentat el petit desordre que pot provocar això i les dificultats que planteja al lector que vulga consultar el text.

(22) Com era esperable, són molt nombrosos els mots com aquests on *e* (sobretot en *eix-*, *em-*, *en-*, *es-*) és transcrita *a*. Resulten significatives les ultracorreccions del tipus *Eixelleró*, *Escaluñes o cebes per-a llavor* –A, B–.

Sarment (el/la) / **Serment** (el/la) (*Pámpol, per el sarment tendre* –A– / *Pámpol, per la sarmént* –C–; *Pámpol, [per la fulla de viña]<serment tendra y prima>* –B–; *Raim, o serment calitat de...; Serment vert*).

1.2. Correccions que afecten el consonantisme. Vegem-ne algunes mostres:

a) La transcripció de *b* i *v*

• A diferència d'algunes de les seues possibles fonts, Pla distingeix gràficament */b/* i */v/*. Fins i tot, corregeix les transcripcions betacistes que troba en A:

Babosall - bivosall (*Babosall* –A– / [*Babosall*] –B– / <*Bavosall dels moñicots*> –C–).

Bioló - violó (*Arquet de violí ó bioló* –A– / *Arquet de violí ó violó* –B, C–).

Caballonét - cavallonet (*[Caballonét entre solc y solc]* –A– / *Cavallonet, entre solc y solc* –A– / *Cavallonet entre solc y solc. <Llobada ett>* –C–).

Serba, serbera - serva, servera (*Serba* –A– / [*Serba*] <*Serva*> –B– / *Serva* –C–; *Serbera* –A– / [*Serbera*] <*Servera*> –B– / *Servera* –C–).

• Més encara: s'entesta a reproduir aquells mots que probablement el seu parlar realitza de manera diferent a la llengua general; en la majoria dels casos, es tracta de pronúncies vives en el valencià no-betacista. Vegeu-ne alguns exemples:²³

Mots on *b > v*:

Almunchavena –A, B–. Tant *Es* (primera documentació, segons *DCat*) com *Ll* transcriuen *almojàbena*. Coromines (*DCECH*, I, 220b: 11-12) planteja la possible conveniència de transcriure *monjàbena* amb *v* (àr. *bb > v*). De fet aquesta pronúncia amb labiodental és l'observada, amb altres variants també interessants, en comarques no betacistes (el Pinós –*apud DCVB*–, la Marina –on també: *monjòvina*–, l'Alacantí...) i en el nostre text malgrat els models de *Es* i de *Ll*.

Bisc - Visc (*Bisc* –A– / [*Bisc <dels ulls>*] –B–; *Visc dels ulls* –C–). El *DVal*, potser seguint *Es*, recollia primerament *bisc*; Pla, però, es decideix finalment per la variant amb labiodental, ja replegada per Veny (1976:171, [*visk(o)*]) en les comarques meridionals que distingeixen *b/v*. *Bisch* en *Es* i en *Ll*.

Briva (*Briva, á la {A la ribra}* –A, B–). Mot ja antic pres del castellà (*DCat*, II, **Brivalla**, 244b i ss.). En *Es* trobem *Bribes*, *Bribó*, *bóns*, i derivats; i en *Ll*: *Briba /.../ Anar a la ribra/.../* i derivats.²⁴

Chavalí (*Porc chavalí*). Tant *Es* com *Ll* repleguen el mot amb *b*. El *DCVB* i el *DCat* localitzen la nostra variant amb labiodental dins l'àmbit del valencià meridional on és plenament viva.

Lleveig (*Vent garbí o lleveig* –A, B–; *Vent lleveig* –B–). Segons l'*ALMP* [*levétj*] a Cullera, on també [*garví*]. És també aquesta pronúncia amb *v* la que hem recollit a

(23) Exemples com els següents amb realització labiodental (tant en castellanismes com en mots patrimonials) són ben interessants per a l'estudi de la confusió de *b* i *v* duta a terme en altres dialectes. Com ja hem apuntat (Martines, 1991^b), aquesta pronúncia amb *v* (<*b*>) és viva dins l'àmbit geogràfic en què cal situar el *DVal* on, a més, sembla que tendeix a una certa sistematicitat.

(24) «Anar a la briva», *Anar a tombollons, accelerat, atabanat* (a l'Alfàs, la Marina).

l'Olleria. Hem trobat *lle[v]etxol* al Campello (l'Alacantí). *Llebeig* en *Es*; *Lleveig* en *Ll*.

Vayéta. *Bayeta* en *Es* i en *Ll*.

Vistulí. *Bisturins* en *Es* i en *Ll*.

Mots on *v* > *b*:

A·sovint - *A·sobint* (*A·sovint* -A, B- / *A·sobint* -C-). Aquesta (o també [*asubínt*], [*asubintét*]) és la pronúncia habitual per terres meridionals que distingeixen *b/v*.

Bolta (*Bolta de procesó* -A, B- / *Bolta de provesó* -C-). Hi ha, però: *Animal que nunca ó rara volta es domestica* -C-; *Volta {Vez}* -C-; *Volta, una de moldre* -A- / *Volta, una de moldre <tot el color> que es mol en una moleta de una volta* -B- / *Volta, tot el color que es mol en una moléta de una volta* -C-. Pla distingeix ací *bolta* ('acció de voltar, moviment') de *volta* ('vegada'), distinció també observable a hores d'ara.

Martínez i Martínez (1912: I, 11-12) comenta la diferenciació *b/v* a Altea i fa un llistat de parelles de mots on descobrim distincions semblants a la comentada: «*Bòl* = De campanes; una peixquera» / «*Vòl* = Desig de posseir una còsa» [...] «*Bòlta* = Arquitectura, arch ó bòveda; acció de donar un passeig, tornant al punt de partida» / «*Vòlta* = Igual á vegada». També Recasens (1971:169) observa una diferenciació pareguda al Tarragonés: *Les campanes toquen al [b]ol / De sopa no en [v]ol*.

Al *DVal* hi ha diversos mots amb el segment *vo* transcrits *bo*: *bogada*, *bogar*, *bolada dels obrers*, *bolantins*... És ben comuna aquesta realització bilabial en el valencià no-betacista. La vocal labialitzada *o* pot explicar aquesta pronúncia.

Calbícia. Aquesta transcripció amb *b* va d'acord amb [*kálbo*], la pronúncia habitual entre els valencianoparlants que no confonen *b* i *v*. *Es* replega *Calvicie*.

- El *DVal* dóna testimoni de diverses realitzacions d'un mateix mot:

Aixaguar, *aixobar*, *aixovar*, *aixoguar*, *axoar*, *axuar*, *eixobar* (*Axuar* ó *axoar* -A, B- / *Aixovar*, *axuar* -C-; *Eixobar* ó *aixaguár* -A- / *Eixobar* ó *aixoguár* -B- / *Aixobar* ó *aixovar* -C-). Aquesta entrada és ben il·lustrativa de la manera de treballar de Pla i del procés de redacció. Convé remarcar que és Pla qui introdueix la variant amb [*v*] (viva a l'Olleria ara).²⁵ L'afebliment de [*v*] en posició intervocàlica²⁶ i el tancament de /*ol*/ en [*u*] en l'hiatus resultant, poden explicar variants com *axoar* i *axuar*. La forma *aixoguár* demana una variant intermèdia [*a(j)jowár*] que enregistrem a la Marina.

Óbila - *Ovila*, *oliva* (*Moxéta* -A- / *Moxéta* <*obila*, *ett*> -B, C-; *óbila* ó [*ovila*] <*Moxeta*> *Oliva*, *pard.* [*V. Moxéta*]. -A- / *óbila* [*u oliva*] <*Moxéta*, *pard.* [*V. Moxéta*]-B- / *óbila*. *Moxeta* -C-; *óliva* *V. óbila* -A, B-).

Tabá, *tabal*, *tavá* (*Tabál*, <*tabá*, *tavá*>).

R₂, *Es* i *Ll* reproduïxen la variant *tabe* més pròpia de la capital i rodalies;

(25) Llevat de *R₁* (*Eixovar*), els nostres diccionaris opten per altres solucions: *R₂*, *Eixahuàr* i *Eixobàr*; *Sa*: *Eixobar*, *Exobar*, *Eixahuar*; *F*: *Eixobar*; *La*: *Eixobar*; *Es*: *Eixahuár*, *Eixobár*, *Eixobaret*; *Res*: *L'eixahuar* ó *eixobar*; *Ll*: *Eixaguar*, *huar*, *Eixobar*.

(26) Recordem casos com [*laór*] (<*llavor*) o [*moiment*] (<*moviment*).

b) *Transcripció de f:*

Al *DVal* predomina el dígraf *ix* en posició intervocàlica per a transcriure /f/; però amb un bon nombre de vacil·lacions. En *A* hi ha un 29'82% de casos de /f/ en posició intervocàlica transcrita amb *x*; en *B* n'hi ha un 23'14%, i en *C* un 12'39%.²⁷ És interessant de tenir en compte aquest fet si recordem que la lexicografia que va servir de referència al *DVal* fa un ús decidit del dígraf,²⁸ i que, dins l'àmbit geogràfic que ens interessa ací, és [if] la pronúncia predominant a l'hora d'ara. És aquest un punt que exigeix un tractament més aprofundit del que podem fer en aquestes pàgines;²⁹ convé que ens limitem a fer notar que a la vora d'aqueixa acció correctora (-x- > -ix-) esmentada, hi ha:

- Canvis en sentit contrari (-ix- > -x-):

Auixar - Auxar (*Auixár* -A- / *Auxár* <en un ojeo> -B, C-; *Aventar* <, *auxar*> -A). No cal dir que és la mà de Pla qui afeg *auxar* en aquesta darrera entrada.

Aixeta - Axeta (*Anar-se-n* com una aixeta -A, B- / *Anar-se-n* com una axeta -C-).

Entabuixar - Entabuxar (*Entabuixar* -A, B-) / *Entabuxar* -C-).

- El manteniment de *x* en determinades paraules en les tres versions del text:

Cruxidell, cluxidell (*Cruxidell* ó *cluxidell*).

Graxea, grexea (*Graxea* -A, B- / *Grexea*, *calitat de lo greixós* -C-).

Moxama.

Moxeta (*Moxéta* -A- / *Moxéta* <, *óbila ett*> -B, C-; *Óbila* ó [*óvila*] <*Moxeta*> *Oliva* <*pard.*> -A- / *Óbila* [*ú oliva*] <*Moxéta pard.*> -B- / *Óbila. Moxeta* -C-)

- Fluctuacions com ara:

Aixaguar, aixobar, aixovar, aixoguar, axoar, axuar, eixobar (*Axuar* ó *axoar* -A, B- / *Aixovar*, *axuar* -C-; *Eixobar* ó *aixaguár* -A- / *Eixobar* ó *aixoguár* -B- *Aixobar* ó *aixovar* -C-).

Examorat, eixamorat (*Eixamorat* -A- *Examorat*, <*roba adj*> -B- / *Eixamorat*, *roba ett, adj.* -C-).

c) *Transcripció de la -d- intervocàlica:*

És aquest un aspecte quasi inevitable quan ens ocupem de textos valencians d'aquesta època.³⁰ El *DVal* ens n'ofereix dades interessants:

- Només s'hi produeix l'elisió de *d* en mots acabats en -*ada* (llevat d'un cas de -*ades* > -*aes*).³¹

(27) Fa la impressió que hi ha una certa autocorrecció (condicionada per les fonts [?]) en la mà redactora d'aquestes darreres versions, cosa que no acaba amb les vacil·lacions, fins i tot en la versió C.

(28) Convé tenir present l'obra de Font i Piris. En el text d'aquest autor de Cullera sembla que hi ha (si més no en els fulls que hem pogut consultar) més d'una vacil·lació d'aquest estil, tant en les paraules-entrada com en la resta de l'ítem. Potser no cal parlar necessàriament d'influència d'aquesta obra sobre la de Pla en aquest aspecte; potser totes dues responen a una mateixa realitat.

(29) Vegeu, per exemple, Colomina (1985: 141-142), o Casanova (1990) on s'ocupa amb detall d'aquesta qüestió en el valencià i de les palatals catalanes en general. Interessants també les notícies d'Alcover (1908: 238-239).

(30) Vegeu l'estudi que en fa Colomina (1985:110-115).

(31) Concretament en: *Tronso* -A- / *Tronso*, <*cavall qe. li tallen les orelles [tallaes] despues de aver servit per via de desecho* -B- / *Tronso, cavall qe. li tallen les orelles despues de aver servit per via de desecho* -C-.

- S'adverteix una diferència marcada entre la versió A d'una banda, i B i C, de l'altra: en la primera només hi ha dos casos d'elisió i en correccions que hi introdueix Pla; en canvi la *d* intervocàlica de mots acabats en *-ada* no es transcriu en un 9'13% dels casos (17 vegades sobre 169) de B, i en un 20'81% (41 vegades sobre 156) de C. Vet-ne ací algun exemple que il·lustra aqueixes diferències:

Badada - Badá (*Pota badada, animal de; Animal de pota badá* -C-).

Barrinada - Barriná (*Barrinada* -A, B- / *Barriná en la pedra* -C-).

Bugada - Bugá (*Bugada, fer la* -A- / *Bugá, fer la* -B-).³²

Cansalada - Cansalá (*Llesquetes ó rosques que es frichen en cansalada ett* -A, B- / *Llesquetes ó rosques qu'es frichen en cansalá ett* -C-).³³

Esplanisada / Esplanisá (*Esplanisá ó la palmá en la esquéna. m.* -C-; *Esplanisada* -A- / *Esplanisá <de sable ett>* -B, C-).

- La majoria d'aquestes elisions no es produeixen en mots-entrada, sinó en els comentaris que l'autor hi afig. Això podria ser símptoma d'una certa resistència a admetre unes formes conegudes com a vulgars, més encara si tenim en compte correccions puristes com ara:

Ensalá - Ensalada (*<Picar carn ó tallár la ensalá ben menuda>* -B- / *Picar carn ó tallár la ensalada ben menuda* -C-).

Estopá - Estopada (*Pilma* -A- / *Pilma <ó estopá>* -B- / *Pilma ó estopada* -C-).

- El *DVal* es troba a mitjan camí entre els dos diccionaris més immediats, *La* (sense cap elisió), i *Es* (les formes amb elisió hi apareixen com a variants sistemàtiques o com a úniques). Aquestes pàgines són, doncs, un punt de referència útil per a mesurar l'avanç progressiu del fenomen.³⁴

1.3. *Correccions que afecten aspectes de tipus morfològic* i que representen l'eliminació o la introducció d'una variant:

Abarquillar - anbarquillar (*Abarquillar* -A- / *Abarquillar <o anbarquillar* -B, C-).

Abeurador - abeurada - albeurada - albeurador; Abeurar - albeurar (*Abeurador ó abeurada* -A- / *Abeurador, <Albeurador> ó abeurada* -B, C-; *Abeurár* -A- / *Abeurar, <ó albeurar els animals>* -B, C-).

Aconortar - conortar (*Conortar* -A- / *Conortar <ó aconortar>* -B, C-).

Bolea - bolera (*Bolea, en el choc de pilota* -A, B- / *Bolera, en el choc de pilota* -C-; *Bot y bolea* -A- / *Bot y boléa <ó bolera>* -B- / *Bot y bolea* -C-).

Brosegal - brosegar (*Brosegar* -A, B- / *Brosegal* -C-).³⁵

Espéñer - espeñdre (*Espéñer* -A- / *Espéñer <Espeñdre>* -B- / *Espéñer. Espeñdre* -C-).

(32) Però: *Bugada* -A, B- / *Bugada, Ruscada, ett* -C-.

(33) Però: *Cansalada, tros de*.

(34) Un punt de referència acostat a la descripció que fa Martínez i Martínez (1912, I, 16) del tractament de la *-d-* intervocàlica a la Marina en una època històrica ben pròxima a la que ens ocupa; i, també, a les dades de Mossén Alcover (1908: 286-287).

(35) Hi ha també *Pedregar* i *Pedregal* (*Cincar* -A, B- / *Cincar ó pedregar* -C-; *Pedregal*).

Garrofera - garrofer (Garrofera -A- / Garrofer -B, C-).

Ferrúm - ferrám (Ferrúm -A- / Ferrám <, per rovell> -B-).

Fusañ - fusarañ (Fusañ -A- / [Fusañ]<Fusarañ> -B-; Fusarañ V. Fusañ -A, B- / Fusarañ -C-).

• És interessant la informació que podem extraure del *DVal* entorn a la reculada de l'article masculí *lo*.³⁶ Heus-ne ací uns exemples ben significatius:

- Carbonada, **lo primer escrement de les criatures** -A, B- / Carbonada, **per el primer escrement de les criatures** -C-.

- Vindre á la gola, **lo menchar** -A- / Vindre a la gola, **el menchar** -B- / Vindre ó tornar **el menchar a la gola** -C-.

1.4. *D'altres*. L'acció correctora de Pla fa que el *DVal* siga ric en variants formals d'altres tipus ben significatives des d'un punt de vista dialectal:

Acéver - aceve (Acéver -A- / Acéver <o aceve> -B- / Acéver o aceve -C-).

Anchilaga, archilaga (Archilaga -A, B- / Archilaga ó anchilaga -C-).³⁷

Ansisam - ansiam (Ansiám, plantér de -A- / Ansiám, planter <ó plantá> de -B- / Ansisam, planer de -C-; Ansisam, ó ansiam; Ull de ensiám, ó ensisam -A, B- / Ull de ensisam -C-).

Armelér, almela, almeler, almel=les, almel=ló (Armelér -A- / Armelér <, ó almeler> -B, C-; Almel=ló -A, B-; Almela verda -A- / Almela verda <ó tendra> -B-; Almeles, llet de -A, B-; Llet d'almeles; Mollar, adj. -A- / Mollar, adj. <Almel=la ett> -B, C-).

Cogula - coúla (Cogula -A, B- / Coúla -C-).

Cogullada - cullada (Cogulláda -A- / Cogullada <ó cullada> -B- / Cogullada ó cullada -C-).

Copró - crepó ([Copró]<Crepó> -A, B- / Copró ú crepó -C-).

Cólna - cóna (Cólna ó cóna -A- / Cólna ó cóna <ó corfa> -B- / Cólna ó cóna ó corfa -C-; Cona V. Cólna -A, B-).

Escárpe - escapre - escalpre (Escárpe ó escapre -A, B- / Escarpe ó escalpre -C-).

Esgolar-se - escolar-se (Esgolar-se V. Escolar se -A, B- / Esgolar-se -C-).

Esfondrar-se - afonar-se (Esfondrar-se -la terra- -A- / Esfondrar-se la terra <o afonar-se els peus en ella> -B- / Esfondrar-se la terra -C-).

Flasada - frasada (<Flasada> -B- / Flasada ó frasada -C-).

Llironer - lledonér - lleronér (Llironér, ó lledonér -A- / [Llironér ó lledoner] <Llidonér ó lleronér> -B- / Llidonér ó lleronér -C-).

(36) Són remarcables igualment les dades que se'n poden deduir pel que fa a variació en l'ús de *per-a*, *per-a que*; *p-a*; *para* i *para que*.

(37) Els nostres diccionaris es decanten unànimement per la variant amb *r*: *R₂*: Argilàga; *Sa*: Argilaga; *La*: Archilaga; *C*: Archilaga; *Es* i *Ll*: Argilaga, Argilagar.

Pel que fa a correccions que afecten aspectes lèxics:

2. Sovintegen les entrades on Josep Pla afeg un sinònim de la paraula inventariada. Trobem dades ben valuoses en aquest tipus d'entrades pel que fa a l'envelliment, al sentit, a la coexistència de sinònims o a l'àmbit geogràfic de determinats mots:³⁸

Alé - respiració (*Alé* -A- / *Alé* <, *respiració*> -B- / *Alé, respiració* -C-).

Angarilles, anganilles - cadiretes (*Angarilles* -A- / *Anganilles* -B- / *Anganilles* ó *cadiretes* -C-).

Abrasór - cremor (*Abrasór* -A- / *Abrasór* <, *Cremor*> -B- / *Abrasór, Cremór* -C-).

Abre blanc - chop (*Abre blanc* -A, B- / *Abre blanc, ó chop* -C-).

Ansador - furgañer (*Ansador* -A- / *Ansador, furgañer* -B, C-).

Baldér - folgát (*Baldér* -A, B- / *Baldér, folgát* -C-).

Bot - ensa (*Bot* -A- / *Bot* <ó *ensa para casar*> -B- / *Bot ó ensa para casar* -C-).

Buderó - llambrigol (*Buderó* -A- / *Buderó ó llambrigol* -B, C-).

Bugada - ruscada (*Bugada* -A, B- / *Bugada, Ruscada, ett* -C-).³⁹

Bugadera - llavanera (*Bugadera* -A- / *Bugadera* <llavanera> -B- / *Bugadera, llavanera* -C-).

Cabiró - reboltó (*Cabiró* -A- / *Cabiró* <ó *reboltó*> -B- / *Cabiró ó reboltó* -C-).

Casetes - dauets (*Casetes, en el choc del marro* -A, B- / *Casetes ó dauets en el choc del marro* -C-).

Cincar - pedregár (*Cincar* -A, B- / *Cincar ó pedregár* -C-).

Conill amagar - concunill (*Conill amagar ó concunill, choc, m.p.* -C-).

Dichous llardér - dichous sant (*Dichous llarder* -A- / *Dichous llarder* <ó *sant*> -B- / *Dichous sant o llardér* -C-).

Fardacho - sarvacho (*Fardacho* -A- / *Fardacho ó sarvacho* -B, C-).⁴⁰

Fastic - fastidi (*Fastic* -A- / *Fastic ó fastidi* -B- / *Fastidi, ó Fástic* -C- {*Hastio*}).⁴¹

Feixuc - pesat (*Feixuc, met.* -A, B- / *Feixuc, pesat, home... met.* -C-).⁴²

Fito - fart, cansat (*Fito, de* -A- / *Fito, de* <*Fart, cansat*> -B- / *Fito, fart* -C-).

Forro - lliure - desembarasat (*Forro* -A, B- / *Forro, per lliure, desembarasat, ett* -C-).

Fugina - mustela (*Mustela* -A- / *Mustela* <ó *fuchina*> -B, C-).⁴³

Guará - burro (*Guará* -A- / *Guará* <, *burro*> -B, C-).⁴⁴

Lladriola - vidriola (*Lladriola* -A- / *Lladriola ó vidriola* -B-; [*Vidriola*] V. *Lladriola* -A- / *Vidriola o lladrióla* -C-).

Llepó - llimac (*Llepó* -A, B- / *Llepó ú llimác* -C-).⁴⁵

(38) No és estrany que el mot que s'hi afeg com a sinònim siga un castellanisme, més o menys integrat. Pel que fa als barbarismes al DVal vegeu Martines (1991b).

(39) Hi ha també: *Bugada, fer la* -A, B-; *Cendra de la colada*; *Colada, acció de coldr i la roba colada* -C-; *Colar la roba* -C-; *Sendra de ruscá* -C-; *Sendrer per-a colar*.

(40) També: *Sarvacho* -C-.

(41) També: *Ois* {*Nauseas*}.

(42) També: *Feixuc, parlant de téles* {*Terco, Tosco, [Pesado]*} -A, B-.

(43) També: *Fuchina ó chiqueta*; *Gineta V.Fuchina* -A, B-.

(44) També hi ha: *Arriata de burros* -A, B-; *Corral de guaraner*; *Guaraner*; *Morro dels cavalls, mules, burros ett* -C-; *Mosca d'ase*.

(45) També: *Llimac* -A, B-.

Llépol, llepolia - golós, golosia (Llépol -A, B- / Llépol. Golós -C-; Llepolia -A, B- / Llepolia. Golosia -C-).

Mosiguéllo - rata pená (Mosiguéllo ó rata pená -C-).⁴⁶

Moxéta - obila (o óbila), **oliva** (o óliva), **ovila** (Moxéta -A- / Moxéta, <obila, ett> -B, C-; Óbila ó [ovila] <Moxeta> Oliva, pard [V. Moxéta] -A- / Óbila [u oliva] <Moxéta, pard. [V. Moxéta] -B- / óbila. Moxeta -C-).⁴⁷

Pernil - cuixot ([Pernil] <Cuixot> -A- / [Pernil] <Pernil. Cuixot> [V. Cuixot] -B- / Pernil. Cuixót -C-).⁴⁸

Picola - fes (Picola < o fes>).

Puagre - gota (Puagre <ó enfermt. de gota>).

Querena - cavalló (de la teulada) (Querena <ó cavalló> de la teulada -A- / Querena ó cavalló de la teulada -B, C-).

Rent - llavat (Rent -A, B- / Rent. Llavat -C-).⁴⁹

Rastoble, restoble - guaret vell (Terra de guaret vell o restoble -A- / Terra de guaret [vell ó rastoble] <qe. es sembra un añ y l-atre es queda rastoble -B- / Terra de guaret qu'es sembra un añ y l-atre no -C-).

Rastollár - rastoblar (Rastollár verb V. Rastoblar).

Rosada blanca - chelá (Rosada blanca -A- / Rosada blanca <, chelá> -B- / Rosada blanca, chelá -C-).

Safa (mitchana) - platéra (Safa mitchana -A- / Safa, ó [platera michana] <platera> -B- / Sáfa ó platéra -C-).

Sell, quixál del - Quixál del enteniment (Quixál del sell o del enteniment -C-).⁵⁰

Talpó - rata de fora (Talpó -A- / Talpó, rata de fora -B, C-).

Tascó - falca (Tascó, de fusta ó de ferro -A, B- / Tascó ú falca de ferro, fusta, et -B, C-).⁵¹

Tovalla de llit - cubertor (Tovalla de llit -A- / Tovalla de llit, cubertor -B, C-).

Trapichar - chafigar (Trapichar el raim -A, B- / Trapichar ó chafigar el raim -C-).

Trull - Cub (Trúll -A, B- / Trull o cup -C-).⁵²

3. Entrades on se substitueix una paraula per un sinònim o per un mot pròxim semànticament. Sembla que el canvi ha estat motivat en uns casos per un cert desig de precisió; en uns altres, s'hi adverteix el desplaçament o l'envelliment de determinades paraules:

Boltar - chirar (Clau, boltar-la -A, B- / Clau, chirar-la -C-).⁵³

Caguetes, diarrea - cagarrines (Caguetes ó cagarrines -A, B- / Caguetes, diarrea -C-).

Cano, móta - canet (Cano o canet (per-a detindre l'aigua) -A, B- / Cáno ú mota per-a detindre l'aigua -C-).

(46) També: *Ratapenada* -A-.

(47) També: *óliva* V. *óbila* -A, B-.

(48) Sembla que Pla mostra preferència per *pernil*: *Cul* <, carn de cul, pernil> -A- / *Cul, car de cul, pernil* -B-; *Idm. ravanada* -A- / [*Idm.*] <Pernil> *ravanada* -B- / *Pernil, ravanada de...* -C-.

(49) Pla usa sobretot *rent*: *Pa [de pasta llisa] <sense rent>* -A, B- / *Pa sense rent* -B-; *Posar el rent a la pasta* -C-; *Rent, posar lo en la pasta*.

(50) També hi ha: *Esme* -A- / *Ésme <ó acert en les coses>* -B, C-; *Señ* -A-.

(51) També hi ha: *Congrell, fust* -A- / *Congrell, fust <palos para apretar lo qe. s-ancola* -B- / *Congrell, fustes en que s-apreta per mich de falques, lo que s-ancola* -C-; *Fálca; Tascó del aladre*.

(52) També: *Cup*.

(53) També: *Arrebasar un cap* -A, B- / *Arrebasar un capnaut... es dir, boliar-lo ó...* -C-; *Barra, ullera per-a girar la mola dels molins* -A- / *Barra, ullera per-a girar la mola dels molins* -B, C-).

Canotet, canonét, canutet, calich (*Canotet de chuar* -A- / *Canonét de chuar* -B- / *Canutet ó calich de chuar* -C-).

Dar - donar (*Dit, dar el dit y pendre la ma, y tot* -A- / *Dit, donar el dit y pendre-s la ma, i tot* -B, C-).⁵⁴

Estellar - asclar (*Masa de estellar pedra* -A, B- / *Masa de asclar pedra* -C-).⁵⁵

Galimot - gandul (*Galima, ó galimót* -A- / *Galima ó [galimot]<gandul>* -B- / *Galima ó gandul* -C-).

Tauléll - taula (*Tauléll de feñer* -A- / *[Tauléll]<Taula>* <que usen els panaders para feñer o pastar> -B- / *Taula que usen els panaders para feñer o pastar* -C-).

Maneta - mantí (*Manéta* -A- / *[Maneta]<mantí>* ó *mánec de algun instrument* -B-).⁵⁶

Saragüells - pantalons (*Camal, de saragüells* -A, B- / *Camal de pantalons* -C-).

Sarsia - ret (*Cop de sarsia, mar* -A, B- / *Cop de ret, mar* -C-).⁵⁷

Tap - Tapó (*Tap de xeringa* -A- / *[Tap]<Tapó>* de *xeringa <ett>* -B- / *Tapó de xeringa* -C-).⁵⁸

4. És més clar el purisme a què al·ludim quan un castellanisme donat inicialment és reemplaçat per un mot genuí: *Bolsa - Bosa* (*Bolsa de escriure* -A, B- / *Bosa per-a escriure y posar papers* -C-).⁵⁹

5. Hi ha entrades que Pla redacta de manera diferent al llarg de les tres versions del *DVal*. Són mostres d'aqueix primmirament que provem de caracteritzar ací. S'hi pot intuir el procés mental de l'autor en la tria de la variant que devia considerar més adequada o en la redacció d'un context explicatiu més entenedor:

- *Afór* -A- / *Afór* <ó valuació del ví ú atres cheneros, para el pago de drets> -B- / *Afór, ó valuació del ví ú atre chenero, per-a el pago de drets* -C-.

- *Agramár* -A, B- / *Agramár, o trencar la caña del canem per-a traure les segues fibres* -C-.

- *Cachillada* -A- / *Cachillada, <parir mols>* -B- / *Cachillada ó gachillada, parir una* -C-.

- *Coltréll* -A- / *Coltréll* <, especie de astral para tallar lleña> -B- / *Coltiell, especie de estral para tallar lleña* -C-.

- *Madollar els cunills ett V. Frezar* -A- / *Madullar <cagar ó fusar> en els conills ett V. Frezar* -B- / *Madullar, escrementar, escarbar els conills ett V. Frezar* -C-.

- *Piló, per-a que no pasen carruaches {Marmolíjo}* -A- / *Piló para <resguardar els cantons, ó> impedir [el] pas als carruaches qe. ixquen de un camí, pasech, ett {[Marmoléjo]<Guardacantón>}* -B- / *Piló de pedra para resguardar algun cantó camí o pasech {Guardacantón}* -C-.

(54) També: *Rella ultima, dar la* -A, B- / *Rella última* -C-.

(55) Hi ha també: *Estellador; Estellar* -A- / *Estellar, Asclar* -B, C-; *Estellóns* -A- / *Estellóns* <ó lleña menuda de la asclá> -B, C-; *Lleña, menuda en rametes ó estellonets* -A, B- / *Lleña menuda, estellons ett* -C-.

(56) També: <*Mantí*> -B- / *Mantí ó mánec de algun instrument de música* -C-.

(57) Hi ha també: *Filat; Llit que's compón de una rét que regularmente es de píta, y que penchá de dos ábres ó cláus, servix para chitar-se o agrunsar-se* -C-; *Mailla de la sarcia* -A, B-; *Nansa* -A- / *Nansa* <, ret para peixcar> -B, C-; *Paradera* <ret per-a peixcar>; *Sarcia*.

(58) També: *Embosada ó tapó del dental; [Regata, á on encaixa el tap de la botal* -A-; *Tap de bota* -A- / *Tap [de bota]* <fondo ó cul de bota, ett -B- / *Tap de bota, cófye ett* -C-; *Tirabuxó* -A- / *Tirabusó* <ó sacatrapos para traure els tapons de suro de les botelles> -B- / *Tirabusó, sacatrapos o tapons de botella, ett* -C-).

(59) Vegeu-ne algun exemple més en Martines (1991b).

- Porta ó finestra per á-on s'ix al terrat ó teulada ó es dona llum -A, B- / Porta ó finestra para eixir a la teulada ó para donár llum -C-.

- Sequér, la paret que roda -A- / Sequér [la paret que'l roda]<de la cera, la cerca de pedra qe. es posa pel radedór> -B- / Sequér, per la cerca q'es posa als sequers de sera -C-.

• Aquesta reelaboració contínua és més evident si comparem el *DVal* amb les seues possibles fonts. Exemples com els següents mostren que la mà de Pla no sols s'esforça a recercar, segons hem vist fins ací, la variant lèxica o formal que més s'adiu amb les seues preferències, sinó que també mira de configurar l'entrada d'acord amb els seus criteris particulars. En general s'hi adverteix l'afany de matisar, de fer-se més entenedor el mot castellà. Ací comparem alguns mots de *La*, *Fo*, *Es* i *Ll*. El signe # indica que el mot és també en R_2 :

LAMARCA [1842]	FONT I PIRIS [*1772-+1853]	PLA I COSTA [*1817-+1890]	ESCRIG [1851]	LLOMBART [1887...]
Abaixador Tundidor.	Abaxador (ofici) Tundidor.	Abaxador Tundidor -A-. Abazador <ó el que retalla els pelets al paño> Tundidor -B, C-.	Abaixador, hor (l') de panyos Tundidor.	Abaixador [...] ABAIXADOR de panyos Tundidor.
[...] #	Acever Acibar.	Acever Acibar -A-. Acéver ó aceve Acibar -C-.	Acibar s. Acibar en dos acepciones. ⁶⁰	Acibar V. ACÉBER Acéber Acibar [...] Lo mismo que ALÓE .
[...]	Aclarir els abres ó mates Aclarar el terreno, monte ó campo.	Aclarir els abres Escamujar. Desvahar -A-. Aclarir els abres [Escamujar] Desvahar -B-. Aclarir els abres llevan-los la llenya seca y ruin Desvahar. Escarmondar -C-.	Aclarir les oliveres Escarmujarlas.	
[...] #	Charchauet Chisgaravis.	Charchahuét Chisgaravis -A-. Charchahuét, home chiquet y de poca sustancia. Chisgaravis -B, C-.	Jarjahuét Chisgaravis.	Jarjahuét Chuchumeco. Chisgarabís [...]

(60) També, més avant: Acibre s.V. Acibar. s.

LAMARCA [1842]	FONT I PIRIS [*1772-+1853]	PLA I COSTA [*1817-+1890]	ESCRIG [1851]	LLOMBART [1887...]
[...]		Charretera Jarretera. Jaretera. Charretera -A-. Charretera <ó [lli-gacama] para calsa ó pantaló> Charretera -B-. Charretera ó lligasa para calses ó pantaló Jarretera. Jaretera. Charretera -C-.	Jarretera Charretera en dos acepciones.	Jarretera Charretera. Lo mismo que XARRETERA y EIXARRETERA
[...]	Cherri Chirle, sirle.	Cherri Chirle -A-. Cherri <, fem> Chirle -B-. Cherri, fem del ganado Chirle -C-.		
[...]		Chichán ó chicló Ciclan -A-. [Chichan ó chichó] <Cicló> Ciclán -B-. Chicló ó cicló Ciclán -C-.	Cicló Ciclán. El que solo tienen un testículo	Cicló Ciclán. El que solo tienen un testículo
[...]	Gleva engramada tallada en axada ó tallant Tepe, cespèd.	Gleva tallada en brosa Cespèd, tepe -A-. Gleva tallada en brosa <para fer marche> Cespèd. Tépe -B-. Gleva tallada en brosa per-a fer marche Cespèd. Tépe -C-.		Gleba [...] Tepe. Pedrazo de tierra muy trabado con las raíces de la que se corta en forma de cuña [...] Gasón. V. GASÓ . Brujo

6. Sovintegen les entrades que no arriben a ser incorporades a la versió C. N'hi ha que devien ser redundants:

- *Abadechet* V. *Cuca papera* -A, B-: ja hi ha *Cuca papera* o *abadechét*.
- *Cordeta*, *moso de* -A, B-: ja hi ha *Bastaix ó mozo de cordeta* -A, B- / *Bastaix ó tiracordeta* -C- i *Tiracordetes* -C-.
- *Cuixot* -A, B-: ja hi ha [*Pernil*] <*Cuixot*> -A- / [*Pernil*] <*Pernil. Cuixot*> [V. *Cuixot*] / *Pernil. Cuixót* -C-.
- *Estopada* V. *Pilma* -A, B-: ja hi ha *Pilma* -A- / *Pilma* <*ó estopá*> -B- *Pilma ó estopada* -C-.
- *Espart*, *de fregar*, *ó fregall* -A, B-: ja hi ha *Fregall de espart*.

• No és fàcil interpretar d'altres abandons: potser la paraula inventariada era ja coneguda en castellà; potser el mot valencià de A resultava envellit o estrany en la parla de l'autor; o potser bastaria a veure en aquests abandons el resultat de les preferències de Pla per uns elements lèxics enfront d'uns altres:

- *Agafar-li una accident* -A, B-. *Agafar-se* només reapareix en una altra entrada on Pla afig *agarrar-se*, en B i en C (*Agafar-se* -A- / *Agafar-se, agarrar-se* -B, C-).⁶¹ Aquest verb, tan poc estimat per alguns a l'hora d'ara, ha perviscut en la parla dels valencians fins fa poc de temps. N'hi ha documentació dels segles XIX i XX ben abundosa; ara bé, la competència del sinònim *pendre* i de l'importat i més expressiu *agarrar* hi és ben palesa.

- *Lligar* -A, B- i *Nugar* -A, B-.
- *Señ* -A-. La supressió d'aquesta entrada ja en B ens fa sospitar de la vitalitat de *seny* en boca de Pla. Vegeu la variant *sell* que trobem en C: *Quixál del sell o del enteniment* -C-.⁶²
- *Fusañ* -A- / [*Fusañ*] <*Fusarañ*> -B-. *Fusañ* desapareix fins i tot en C en l'entrada *Fusarañ* V. *Fusañ* -A, B- / *Fusarañ* -C-.

• Pla introdueix un nombre important d'entrades noves en les dues darreres versions. Són molt significatives aquelles que confirmen les preferències de l'autor ja apuntades en altres correccions:

- *Fardacho* -A- / *Fardacho ó sarvacho* -B, C-, i a més: *Sarvacho* -C-.
- *Manéta* -A- / [*Maneta*] <*mantí*> ó *mánec de algun instrument* -B-, i a més <*Mantí*> -B- / *Mantí ó mánec de algun instrument de música* -C-.
- *Ordi* -A- / *Ordi* <, *sivá*> -B- / *Ordi ó sivá* -C-, i a més *Sivá, cuant está erba* -C-.
- *Parpalls* <*parpols, pel*> -A- / *Parpalls* <[*Parpols*] per els pelets ett> -B- / *Parpalls per els pelets dels ulls* -C-, i *Ulléres, afecció* -A, B- / *Ulléres, per la*

(61) Pla fa servir sempre *pendre* o *agarrar* en altres contextos.

(62) D'antuvi havíem pensat en una motivació de tipus fònic per a aquesta variant *sell* (<*seny*>: recordem la inestabilitat de [ɲ] en final de mot (no són estranyes solucions del tipus: [*dʒún*] <*juny*, [*lán(t)*] <*lluny*) o [*sén*] (<*seny*) i la freqüència major de [λ] en aquesta posició. Ambdós factors podrien afavorir l'acció assimiladora del context. Potser, però, hauríem de recórrer a un possible encreuament amb *cell* o amb *cella*. El DCVB recull *cell* amb el sentit de *Nivolada llarguera que es posa a manera de barrera en l'horitzó* (occ. val.); cast. *cejo*, i *cella* amb un sentit semblant (en l'accepció 4). Això mateix hi ha, per exemple, en l'entrada *Sell* d'Escrig. El DCat també replega, indirectament, aquesta vinculació de *seny* amb *cella* o derivats: «*Seny* 'entrecelles', castellanisme rar i intolerable» (VII, *Seny*, 809b, 31). Pot haver col·laborat a aquest encreuament el desús d'un mot reclos probablement a contextos fossilitzats com aquest.

moradura qu'es posa en los párpols de baix per indisposició u mala nit -C-; i, a més, *Parpols, per lo qe. cubrix els ulls* -B, C-.

- *Peixcadora* -A- / [*Peixcatera*] -B-, i a més <*Peixcatera, la qe. ven peix*> -B, C-.

- *Pica* -A- / *Pica* <*ó pila de pedra*> -B, C-, i a més <*Pila de pedra*> -B, C-.

7. L'absència de creacions

No hi ha al llarg del text aquelles creacions corrents en les pàgines d'alguns dels nostres lexicògrafs del s. XIX. Pla es mostra moderat, assenyat en l'adaptació de barbarismes (Martines 1991b). Però no ens enganyem: no hi deu haver una acció conscient del redactor. Simplement les motivacions són unes altres: no hi ha en el *DVal* aquella mania per fer un volum ben gruixut, per farcir pàgines obrint, si calia, una entrada per a cada variant morfològica, o generant paraules d'existència dubtosa. Pla, com hem vist fins ara, recull, però no inventa, no crea. El seu objectiu no és, ni tan sols [!], donar un equivalent a cada entrada del *DRAE* com ocorre als afectats d'aquella *malaltia*. No calia que el seu diccionari donàs un mot valencià per a cada entrada castellana: n'hi havia prou a trobar la manera d'explicar[-se], de fer[-se] entenedora la paraula espanyola. En definitiva, aquest ús assenyat de la derivació no és tant una prova de purisme, com un resultat de la metodologia i dels objectius de l'obra.

L'absència d'aquest factor pertorbador té com a conseqüència positiva l'augment de la credibilitat de la informació del *DVal*; alhora, però, priva el text d'aquella gimnàstica que pogués ensinistrar l'autor en l'art de la creació de mots en un moment en què aqueixa virtut semblava vedada al català. Ens il·lustra, doncs, sobre l'estat de postració de la llengua per a segons quines coses. Vegeu aquestes entrades:

- *Ullera de llarga vista* {*Anteojó de larga vista. Catalejo*} -C-.

- *Ullera que servix per a mirár distancies molt llargues com els astros ett. y que es veu per reflejo, m.* {*Telescopio*} -C-.

- *Forat, per a-on se tiren les cartes* {*Buzón*} -C-.

8. L'acció correctora és observable també en les entrades en espanyol:

• Suprimeix algun element de l'equivalència:

- *Ablanir* {*Ablandár. Reblandecer. Enllentecer*} -A- / *Ablanir* {*Ablandár. Reblandecer.*[*Enllentecer*]} -B- / *Ablanir* {*Ablandár. Reblandecer*} -C-.

- *Borrelló* {*Móta. Vedija. Gorullo. Gurullo. Burujo*} -A- / *Borrelló* {[*Móta. Vedija.*] *Gorullo. Gurullo. Burujo*} -B- / *Borrelló* {*Gorullo. Gurullo. Burujo*}.

- Mira de trobar el mot castellà més adequat:

- Alacrà {Alacran} -A- / Alacrà {Alacran. <Escorpion>} -B- / Alacrà {Alacran. Escorpion} -C-.

- Cluixit {[Cruxir]<Crujir> [Chazquido]<Chasquido>} -A- / Cluixit {[Cruxir]<Crujir> [Chasquido]} -B- Cluixit {Crujido} -C-.

- Fa correccions gràfiques o de sentit:

- Abrocho {Abrojo. Broche} -A- / Abrocho {[Abrojo]. Broch. } -B- / Abrocho {Broche} -C-.

- Aixem {Geme} -A- / Aixem {[Geme]<jeme>} -C- / Aixem {Jeme} -C-.

- Almáixiga {Almáciga. Plantél} -A- / Almáixiga {Almáciga} -B- / Almáixiga: rasina {Almáciga}.

- Angarilles {Xamugas} -A- / Anganilles {[Xamugas]<Jamugas>} -B- / Anganilles ó cadiretes {Jamugas}.⁶³

CONCLUSIONS

Els objectius, els criteris i la manera de treballar de Josep Pla i Costa han fet del *DVal* una obra de característiques pròpies dins la nostra lexicografia del segle passat.

Com hem provat de fer veure, s'hi combinen dues actituds en un joc no sempre equilibrat: d'una banda, una certa descurança observable en l'abandó de la convenció ortogràfica tradicional i en alguns defectes en l'estructuració interna de l'obra; de l'altra, hi ha un desig ben palpable de fidelitat a la realitat lingüística coneguda per l'autor. Aquesta fidelitat s'aproxima sovint a un cert purisme que mou Pla a corregir quan cal les fonts o el material que trobava en la versió A del text. Hi ha, fins i tot, una actitud crítica davant el procés de redacció de les entrades, de selecció de variants o de recopilació de sinònims.

Josep Pla i Costa se'ns presenta, doncs, com un observador sensible i primmirat de la llengua d'ara fa poc més de cent anys. En el *DVal* podem trobar, gràcies a aquest tarannà, informació ben versemblant i aprofitable.

Són interessants, especialment, les esmenes que omplim el text. És en aquestes correccions (gràfiques, de pronúncia, morfològiques o lèxiques) on hi ha la càrrega d'originalitat més accentuada de l'obra.

L'estudi detingut d'aqueixes esmenes ens pot donar pistes valuoses pel que fa a la vitalitat de determinats elements lèxics, a la incidència de l'espanyol sobre el català de mitjan segle XIX, a la possibilitat de delimitar l'abast d'alguns mots o de certs fenòmens dins el valencià, i fins i tot, a la col·lisió entre subvarietats dialectals.

(63) Pla substitueix sistemàticament *x* per *g* o *j* en els mots castellans que troba en A amb aqueixa grafia per a representar [X].

A tot açò cal afegir el material original que aporta el *DVal*, de gran valor des d'una perspectiva lexicogràfica, i que ens exigeix un estudi específic.

JOSEP MARTINES
Universitat d'Alacant

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, A. M. (1908) «Una mica de dialectologia catalana», *BDLC*.
- ALCOVER, A. M., F. de B. MOLL, i M. SANCHIS GUARNER (1983) [...] *Diccionario Català-Valencià-Balear*, I, Palma de Mallorca [*DCVB*]
- ALPERA LEIVA, L. i F. GIMENO (1985) «Enquestes de Sta. Pola, la Vila Joiosa, Dénia, Cullera i València», M. Alvar (1985). [*ALMP*]
- CABRERA, J. M. (1868) *Vocabulario valenciano-castellano ó colección de todas aquellas voces valencianas de mas difícil equivalencia y que mas difieren del castellano*, València. [*Ca*]
- CASANOVA I HERRERO, E. (1990) «L'evolució del sistema palatal català. Una interpretació», Vicent Martínez & Josep Martínez & Joan Ponsoda (Eds.), *A sol post. Estudis de llengua i literatura* 11, pp. 45-62.
- COLOMINA I CASTANYER, J. (1985) *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*, Alacant.
- COLON, G. i A. J. SOBERANAS (1985) *Panorama de la lexicografia catalana*, Barcelona.
- COROMINES, J. (1983) [...] *Diccionari Etimològic Complementari de la Llengua Catalana*, vol. IV, Barcelona [*DCat*].
- COROMINES, J. i J. A. PASCUAL, (1987) *Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico*, vol. II, Madrid [*DCECH*].
- ESCRIG, J. (1874) *Diccionario valenciano-castellano*, València. [Primera edició 1851]. [*Es*]
- FONT I PIRIS, T. (1852?) *Diccionario valenciano-castellano*, inèdit. [Ms. consultat de 1851] [*Fo*]
- FUSTER TARONGÍ, J. P. (1827) *Breve vocabulario valenciano-castellano sacado de varios autores*, València. [*F*]
- GULSOY, J. (1964) *El «Diccionario valenciano-castellano» de Manuel Joaquín Sanelo. Edición, estudio de fuentes y lexicología*, Castelló de la Plana. [*Sa*]
- LAMARCA, L. (1842) *Ensayo de un Diccionario valenciano-castellano*, València. [Edició augmentada de la de 1839]. [*La*]

- LLOMBART, C. (1887) *Diccionario valenciano-castellano*, València. [L1]
- MARTINES, J. (1990) «El *Diccionario Valenciano* de Josep Pla i Costa (l'Olleria, la Vall d'Albaida, 1817?-1890)», *Almaig*, Ontinyent, pp. 110-113.
- (1991a) «Algunes notes més entorn al *Diccionario Valenciano* de Josep Pla i Costa», *L'Olleria. Festes de Moros i Cristians*, 1991, pp. 85-88.
- (1991b) «La interferència lingüística en la lexicografia valenciana del s. XIX. El *Diccionario Valenciano* (inèdit) de Josep Pla i Costa», comunicació presentada al «IXe Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes» (en premsa).
- MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, F. (1912) *Còses de la meua tèrra (La Marina)*, València.
- RECASENS I VIVES, D. (1971-75) «Notes entorn del rendiment fonològic de l'oposició /b/-/v/ al Tarragonès», *ER*, XVI, pp. 163-183.
- (1985) *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*, Barcelona, 1985.
- ROS, C. (1739) *Breve diccionario valenciano-castellano*, València. [R₁]
- (1764) *Diccionario valenciano-castellano*, València. [R₂]
- ROSANES, M. (1864) «Vocabulario valenciano-castellano. Dividido en grupos para facilitar la memoria de las palabras en él contenidas», *Miscelánea*, València. [Res]
- VENY, J. (1976) «El valencià meridional», *Problemes de llengua i literatura catalanes. Actes del II Col·loqui Internacional sobre el Català (Amsterdam, 1970)*, pp. 145-230.